

Forside

Oppgavetittel: Oppgave ii): Hvilke forpliktelser har vi overfor mennesker som lever i fjern fremtid når vi tar beslutninger som berører klima, miljø og ressursbruk?

Kandidatnummer: 31251

Antall ord: 2625

Diskusjon av våre forpliktelser overfor fremtidige generasjoner

I denne oppgaven skal jeg ved hjelp av minst to normative etiske teorier diskutere hvilke forpliktelser vi som lever i samtiden har til fremtidige generasjoner når vi tar beslutninger som angår klima, miljø og ressursbruk. I oppgaven har jeg valgt å fokusere på de to etiske teoriene konsekvensialisme, mer spesifikt utilitarisme, og deontologisk etikk. I oppgaven vil jeg komme frem til at problemstillingen er vanskelig å svare på, fordi de etiske teoriene ikke har et klart svar på spørsmål som gjelder fjern fremtid. Med utilitarismen kan vi argumentere for begge sider. I deontologien kommer jeg til et litt klarere svar, men teorien sliter med å svare på spørsmålet om hvor mye det er rettferdig vår generasjon skal ofre.

Før diskusjonen starter skal jeg gjøre noen innsnevringar om hvilke beslutninger jeg faktisk skal betrakte. Det finnes mange ulike og store beslutninger som har ulik relevans for fremtidige generasjoner. Dagens miljø- og energipolitikk er to eksempler på områder som kan ha en stor betydning for hvilke vilkår fremtidige generasjoner vil leve med. I oppgaven skal jeg derfor å ha et fokus på beslutninger innenfor ovennevnte områder, i tillegg til at det må være en tydelig risiko ved beslutningen. Det vil si, både risiko for dagens generasjon¹, og risiko for fremtidige generasjoner.

Vi kan ikke svare på oppgaven uten å ta opp *bærekraftig utvikling*. Bærekraftig utvikling er en utvikling som møter dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners evne til å tilfredsstille sine behov (Brundtland og Dahl, 1987). I tillegg skiller vi mellom svak og sterk bærekraft. Sterk bærekraft går ut på at det ikke er mulig, eller i beste fall at det er veldig vanskelig, å bytte ut bærekraft innenfor miljø med bærekraft innenfor andre områder, som samfunn og økonomi (Pelenc, Ballet & Dedeuerwaerdere, 2015). Svak bærekraft går ut på at det går helt fint å bytte ut en type bærekraft med en annen. De er alle likestilt med tanke på hvilken velferd de genererer (Pelenc et al., 2015).

En av utfordringene med denne problemstillingen, er hvilke forpliktelser vi har ovenfor noe som ikke finnes enda. Både utilitarismen og deontologien har ikke et tydelig svar på hvordan vi skal forholde oss til dette. Utilitarismen har en tanke om at uavhengig av tid, så skal interessene til begge partene, altså dagens og fremtidens generasjoner, telles likt, gitt at det er interesser som kan sammenlignes. Men dette kan fort bli en problematisk måte å tenke på,

¹ Med "dagens generasjon" og liknende tilfeller skal vi forstå det som "personer som er mellom 8 og 40 år gamle".

ettersom vi ikke har noen mulighet for å vite hvem som vil eksistere eller hvordan verden vil se ut om 100 år. Det blir dermed vanskelig å vite hva disse fremtidige interessene faktisk vil være. Det skal veldig små endringer til for at noe som kanskje ville eksistert, ikke vil eksistere lenger. En ting er å ta hensyn til fremtidige generasjoners velferd, men må vi også ta hensyn til en persons eksistens? En mulig løsning er så si at en fremtidig person ikke har noen rettigheter når det gjelder eksistens. En liten endring i et hendelsesforløp, vil etter all sannsynlighet føre til at en “annen” person blir født, og det er noe vedkommende må godta, og være takknemlig for (Parfit, 1984). Hvis vi antar dette er sant, kan spørsmålet bli redusert til hvordan vi best mulig skal ta hensyn til fremtidige generasjoners velferd, samtidig skal vår generasjons velferd bli opprettholdt, når det gjelder beslutninger innen klima, miljø og ressursbruk.

Vi starter med å se på hvordan utilitarismen kan se problemstillingen på. En utilitarist vektlegger konsekvensene av en handling, og den rette handlingen er den som har flest “gode” konsekvenser. Det er handlingen som er i fokus, og det blir på en måte som en matematisk ligning. Spørsmålet blir da hva som kjennetegner en “god” konsekvens. Hedonisme svarer med å si at det som er verdifullt, altså det som er gode konsekvenser, er det som fremmer lykke eller nytte. For å vite om en handling er riktig eller gal, er det to syn som bestemmer det: *faktiske* og *forventede* konsekvenser. Når man bestemmer om en handling er rett eller gal ved å vektlegge de konsekvensene som faktisk skjer, ser man på de faktiske konsekvensene. Når man bestemmer om en handling er rett eller gal ved å vektlegge konsekvensene man tror kommer til skje, ser man på de forventede konsekvensene (Gamlund, 2016). Når det gjelder utilitarisme, er dette tilnærmingen jeg vil bruke i resten av oppgaven.

Som jeg nevnte tidligere, så skal interesser, uavhengig av tid, telles likt ifølge utilitarismen. Likevel kan det være mer fristende å regne på konsekvenser som er i nærmere fremtid, siden de er lettere å predikere. Derfor kan en utilitarist tenke at det er mer gunstig å ta større hensyn til dagens generasjon i store beslutninger om miljø, klima og ressurser. Sannsynligheten for at *teknologisk og samfunnsmessig utvikling*² vil skje er høy, skal vi regne etter trender de siste ti-årene. Vil det ikke dermed være logisk å satse på nåtiden, slik at mennesker i fremtiden vil

² Med “teknologisk og samfunnsmessig utvikling” skal vi i denne sammenheng forstå det som “fremskritt innenfor teknologi og samfunn som har en positiv innvirkning når det gjelder miljø, klima eller ressursbruk og som bidrar til sterk bærekraftig utvikling”.

ha tilgang på teknologier som har et mindre avtrykk på naturen, og som bidrar til en sunnere verden? På den måten vil det vel oppstå mest lykke, både for oss og for fremtidige generasjoner? Problemet som oppstår da, er at vi baserer lykken oppnådd på de forventede konsekvensene av handlingene våre. Selv om jeg tidligere skrev at sannsynligheten for teknologisk og samfunnsmessig utvikling er høy, er det absolutt ikke sikkert at utviklingen har så står påvirkning som man ville håpet på. Da vil vi ha hemmet fremtidige generasjoners velferd, og bidratt til mindre lykke for dem. Kan vi med hånden på hjerte da si at vi har tatt fremtidige generasjoners interesser på alvor? I tillegg må vi ta i betraktning at interessene uavhengig av tid må telles likt. Hvis dagens generasjon beslutter at det å satse på nåtiden gir mest lykke, må også de fremtidige generasjon ha den samme retten til å satse på sin nåtid. Dette blir en dominoeffekt, der hver generasjon velger å satse på sin egen nåtid, sin egen lykke. Hver nye generasjon kan dermed ende opp med å ødelegge litt mer for den neste. Argumentet kan derfor gå begge veier.

Dersom vi velger å snu på det, at dagens generasjon tar avstand fra den forrige, kan dette skape en ny trend. Det er vanskelig å forplikte seg til fortiden, altså det er vanskelig for fremtidige generasjoner å ha noen forpliktelser til tidligere generasjoner. Likevel, hvis vi i dagens generasjon forplikter oss til å lage en bedre verden for neste generasjon, kan dette sette et eksempel for den neste generasjonen. På samme måte som over kan dette skape en dominoeffekt.

Det negative med dette er at utvikling kan hemmes. Hvis vi tar mer konservative beslutninger innenfor klima, miljø og ressursbruk, det vil si at vi satser på løsninger vi vet fungerer, kan dette lede til at teknologisk innovasjon stagnerer. Dette kan være problematisk for en utilitarist, ettersom dette kan resultere i en lavere lykke for nåtidens generasjon, og som nevnt tidligere kan det være fristende å ta mest hensyn til dagens generasjon fordi det er lettere å predikere konsekvensene.

Før vi beveger oss over til deontologien, skal jeg knytte utilitarismen opp mot et dagsaktuelt problem. Problemstillingen er som følger: utviklingslands rettighet til utvikling kontra miljørettigheter. På den ene siden ønsker utviklede land at utviklingsland skal adoptere deres filosofi om at miljørettigheter står høyere enn retten til å utvikle seg. På den andre siden mener utviklingsland at dette er urimelig, fordi de er i et tidlig stadium av utviklingen sin, og deres økonomi har ikke råd til å gjøre et slikt grønt skifte (United Nations University, 1992). Her er to måter man kan tilnærme seg problemet på.

Vi ser først på hvilke konsekvenser vi kan forvente oss ved å la utviklingsland utvikle seg, med eventuell hjelp fra utviklede land. Ved å ta en slik beslutning, tar vi mest hensyn til vår egen nåtid, og vi ofrer en del av framtidens velferd. Til gjengjeld gjør vi det enklere for utviklingsland å adoptere et grønt skifte. I tillegg vil det sannsynligvis føre til at landet generelt blir gladere. Mange av landene som scorer lavt på lykke i landet, er utviklingsland (SDSN, 2020). Samtidig er det undersøkelser som viser at jo gladere folk er, jo mer produktive er de (Oswald, A., Proto, E. & Sgroi, D., 2015). Økt produktivitet vil sannsynligvis også øke nytten. Vi må dermed veie opp den nytten vi oppnår med de negative konsekvensene som vil oppstå og som vil ha innvirkning på klima, miljø og ressurser.

Vi ser nå på utilitarismens vektlegging av at interesser uavhengig av tid skal telles likt. Det er tydelig at det som nå er utviklede land, hadde tidligere en interesse for å utvikle seg. Ifølge den utilitaristiske tankegangen, skal disse interessene telles like mye, og utviklingsland skal ha like stor rett til å utvikle seg som det de utviklede landene en gang hadde. Samtidig er verden annerledes, hvor vi har mer kunnskap om klimaendringer og miljø. Vi må ta med konsekvensene av industriell utvikling med i regnskapet. Spørsmålet er da hvorvidt dette er rettferdig, med tanke på at for 100 år siden var slike konsekvenser ikke tatt til betraktning? Spørsmålet er intrikat, og jeg skal ikke gå noe mer i dybden på dette. Poenget er at det er veldig mange faktorer som skal spille inn når man tar slike avgjørelser, og at dette ikke er noe etikken alene kan svare på.

Vi skal nå bevege oss vekk fra utilitarismen, og heller se på deontologien. I deontologien er det til likhet med utilitarismen et fokus på handlingene våre. Det som er moralsk riktig, er det som er det mest fornuftige. Moralen er dermed fornuftsbasert. En spesielt viktig person for denne etikken er Immanuel Kant (1724-1804), som mente at mennesker rasjonelle vesener, og at gale handlinger fremkommer når mennesker handler irrasjonelt. En handling som er riktig i deontologisk etikk behøver ikke å være den handlingen som gir flest gode konsekvenser. Tvert imot kan det faktisk være flere dårlige konsekvenser enn gode, men fortsatt være en moralsk riktig handling sett fra et deontologisk perspektiv, så lenge handlingen samsvarer med bestemte normer (Gamlund, 2016). Det rette har dermed prioritet over det gode, det vil si, rettferdige handlinger har prioritet over beste interesser. Innenfor Kants etikk står “det kategoriske imperativ” sentralt. Det er to formuleringen på dette, og jeg har tenkt til å bruke begge. Humanitetsformuleringen går ut på at man ikke skal bruke andre mennesker som middel for vinning, men som et formål i seg selv. Enkelt oversatt betyr dette

at man skal respektere andre mennesker. Universalformuleringen sier at handlingen din skal kunne bli omgjort til en lov som skal gjelde for alle, og kan minne om den gyldne regel: “gjør mot andre det du vil andre skal gjøre mot deg” (Gamlund, 2016).

På samme måte som utilitarismen, kan deontologien ha problemer med å svare på spørsmål som angår en fjern fremtid. Humanitetsformuleringen av det kategoriske imperativ sier at vi ikke skal bruke mennesker som midler. Hvordan skal det i det hele tatt være mulig å bruke mennesker som ikke eksisterer enda som midler? En måte vi kan svare dette på, er å si at vi indirekte bruker mennesker som midler om vi velger å ta beslutninger som har negativ innvirkning på klima, miljø og ressursbruk i framtiden. Vi har da brukt de fremtidige generasjonen som et middel for egen vinning. Vi har ikke respektert de fremtidige generasjonene, og ifølge Kants etikk har vi dermed handlet galt. For å unngå å bruke disse menneskene som midler, må vi derfor forplikte oss til å respektere de fremtidige generasjonenes rettigheter. Hva disse rettighetene er, er et annet spørsmål.

Bruker vi universalformuleringen må våre handlinger kunne bli omgjort til en universell lov, som skal gjelde for alle. Hvordan kan vi bruke denne formuleringen for å svare på hvilke forpliktelser vi har til de fremtidige generasjonene? Vi kan tenke oss at det å ta beslutninger som har negativ innvirkning på framtiden³ ikke kan bli gjort om til en universell lov. Ønsket vi for eksempel at forrige generasjon skulle gjøre det med dagens generasjon? Vi kan allerede se effekten av å ta mest hensyn til sin egen nåtid i dag. En undersøkelse fra Amnesty International foreslår at den yngste generasjonen (gen Z) mener klimaendringer er det største problemet i vår tid (Amnesty International, 2019). American Psychological Association (APA) har gjort en undersøkelse i Amerika som viser at gen Z og gen Y⁴ er de generasjonene som er mest stresset (APA, 2018). Når vi nå sannsynligvis kjenner til konsekvensene, er det rimelig at dagens generasjon prioriterer sin egen nåtid, sett fra et deontologisk perspektiv? Altså, er det mulig å lage universell lov om å satse på egen nåtid? Nei, det blir trolig ikke rettferdig.

Vi ser at deontologien kan ha et relativt klart svar på hvordan vi **ikke** skal forholde oss til de fremtidige generasjonene. Det er tydelig at deontologiens syn på spørsmålet krever at dagens

³ Innenfor klima, miljø og ressursbruk/bærekraftig utvikling (underforstått)

⁴ Gen Z er ofte omtalt som personer født fra 1997 til 2012. Gen Y, omtalt som millenials, er personer født mellom 1981 og 1996.

generasjon må ofre noe av sin nåtid til fordel for de fremtidige generasjonenes samtid. Altså må vi ta beslutninger som har positiv påvirkning på klima og miljø, men som kanskje ikke er økonomisk gunstig. Spørsmålet blir da hvor mye det er rettferdig dagens generasjon skal ofre?

Deontologien vektlegger det rettferdige over det gode. Spørsmålet koker ned til hva som blir det mest rettferdige. Vi har allerede sett på at vi ikke kun kan prioritere vår egen samtid. Samtidig kan det umulig være rettferdig at dagens generasjon skal ofre store deler av sin nåtid til fordel for framtiden. Vi må altså finne en middelvei som vil funke for begge sider. Akkurat hva denne middelveien må være, er vanskelig å si med etikken. Men det må være noe som ødelegger minst mulig av framtiden, samtidig som nåtiden fortsatt har mulighet til å utvikle seg og oppnå lykke. Dette er kanskje et mer aktuelt spørsmål for politikken, men det er klart at når politikere skal ta slike store avgjørelser har de også etiske teorier i bakhodet.

Hva kan vi konkludere med? Det er vanskelig å gi noe konkret svar, ettersom de to etiske teoriene jeg har valgt ikke har et klart svar på problemstillinger som angår fjern fremtid. Et påfallende problem er at det er vanskelig å si hvilke interesser og rettigheter mennesker i fjern framtid faktisk har. Likevel kan vi si at i utilitarismen skal disse interessene telles likt med våre egne interesser, men dette gjør spørsmålet definitivt ikke lettere. Uansett hvilken side vi argumenter for, kan vi ved den utilitaristiske tankegangen finne negativer. Vi har også sett på et eksempel angående klima, miljø og ressursbruk, som er aktuelt i dag. Her kom vi heller ikke til noe eksakt svar, men igjen; dette er en problemstilling som er veldig vanskelig å gi noe klart svar på. Når det gjelder deontologien, har jeg kommet frem til at den i det minste har et klarere svar på hvordan vi ikke kan forholde oss til fremtidige generasjoner. Denne teorien sliter derimot å svare på spørsmålet om hvor mye det er rettferdig vi i nåtidens generasjon skal ofre for fremtidige generasjoner. Det eneste vi kan gjøre, er å ta et valg, og håpe det var det beste, selvfølgelig med etiske teorier i bakhodet.

“Det eneste som er sikkert, er at alt er usikkert”

- Plinius den eldre

Litteratur:

American Psychological Association. (2018). *Stress in America: Generation Z. Stress in America™ Survey*. Hentet fra: <https://www.apa.org/news/press/releases/stress/2018/stress-gen-z.pdf>

Amnesty International. (2019, 10. Desember). Climate change ranks highest as vital issue of our time. Hentet fra: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/12/climate-change-ranks-highest-as-vital-issue-of-our-time/>

Brundtlandkommisjonen. (1987). *Vår felles framtid*. Oxford: Oxford University Press (gjengitt i kompendium)

Gamlund, E. (2016). Normative etiske teorier. I Gamlund, E., Svendsen, L. F. H., & Säätelä, S. *Filosofi for humanister* (S. 101-139). Oslo: Universitetsforlaget.

Hedonisme. (2019). I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/hedonisme> (oversiktskilde)

Jankowiak, T. (u.å). Immanuel Kant. I *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Hentet 24. November 2020 fra <https://iep.utm.edu/kantview/> (oversiktskilde)

Oswald, A., Proto, E. & Sgroi, D. (2015). *Happiness and Productivity*. Hentet fra https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/681096?casa_token=TSslPakJsQUAAAAA%3A6nvQqjoWG_ZXP4J27tmL28CP7EWbe1G71VuEw3U5PtU2gcarJL9V93urTb-xUrGlJJFu1lWS64#_i17

Parfit, D. (1984). *Reasons and persons*. Oxford: Clarendon Press (gjengitt i *Miljøfilosofi*)

Pelenc, J., Ballet, J. & Dedeurwaerdere, T. (2015). *Weak Sustainability versus Strong Sustainability*. New York: United Nations Sustainable Development Group

Sustainable Development Solutions Network. (2020). *World Happiness Report*. Hentet fra <https://worldhappiness.report/ed/2020/social-environments-for-world-happiness/>

United Nations University (arkiv). (1992). The human rights system as a conceptual framework for environmental law: Duty to future generations. I E. Weiss (red.), *Environmental change and international law: New challenges and dimensions*. Tokyo: United Nations University Press. Hentet fra: <http://archive.unu.edu/unupress/unupbooks/uu25ee/uu25ee0m.htm>